
Drago Druškovič
O etnografskih sestavinah Prežihove proze

Prežihova proza sodi v vrh slovenske socialnokritične proze in sega od začetkov pred I. svetovno vojno, s prodorom v polovici tridesetih let do prvega povojnega petletja. Od zgodnjih del, ki so tesneje povezana z ljudskim izročilom, do ustvarjalno samostojnejšega obdobja z daljšo (romanom) in krajšo prozo zaznavamo pristno povezanost z duhovno in materialno kulturo. Nikoli ni to samo privzemanje iz ljudskega izročila, ampak je tudi globlji protest socialne stiske pripovedovalca iz vaškega okolja, ki ga izpoveduje pisatelj izgnanec z jezikom in podobami svoje skupnosti.

Voranc's prose works are among the best in Slovene socially critical literature. They cover a period ranging from prior to World War I, with a forceful descent into the middle thirties, up to the first five years following World War II. His early favorable attitude towards ethnographic tradition inspired him to use ethnographic elements in novels and shorter prose works; we can feel their authenticity, both in the sphere of spiritual and material culture. However, he does not use them only for the sake of local color; his works are a cry of the exiled writer against social injustice in the countryside, expressed in the language and images of his community.

Še so živi nekdanji bralci in sodobniki literarnega dogajanja v slovenski književnosti, ki so s književnimi spremljevalci vred imeli za vrednoto leposlovje na socialnorealistični zasnovi in miselnosti (A. Slodnjak). »V bistvu pomeni novi realizem, čigar najvidnejši predstavnik je Prežihov Voranc, umetniško upodobitev socialnih dejstev, na katerih slo- ni življenje, opredelitev človeka ne samo po svojskih potezah njegove osebnosti, tudi po miselnosti in težnjah razreda, kateremu pripada...«(A.Ocvirk)

O Prežihovem leposlovju je pisalo veliko književnih kritikov in preučevalcev njegove literature. Njihove presoje si velikokrat medsebojno nasprotujejo, a združuje jih misel, da gre za nadpovprečno nadarjenega pisatelja, samouka. Eni mu pripisujejo romantični, drugi socialni realizem, verizem, naturalizem. Sam pa v pismu L. Adamiču (1935) pravi, da je bilo njegovo življenje »zelo razgibano, ali kakor pravijo romantično«. Sam tega romantizma

ni občutil niti iskal, dosledno se je boril proti izkoriščanju slabotnejših, zatiranih. Romantičnih izhodišč, pa tudi drugih sestavin iz domače pisateljske preteklosti, ne manjka (B. Štih), pa naj bo to pomen, ki ga je pripisoval narodni, ljudski stvarjalnosti. Zgodaj je zbiral narodne pesmi, pregovore. Cenil je domače stvarjalce, bukovnike in citrarje. Njegovo priljubljeno branje je bila večerniška povest in pisatelja V. Slemenik, J. Jurčič. Pri zgodovinskem romanu je nameraval za moto pri poglavjih izbirati verze Lesičnika in Vodovnika. Manjše podobnosti lahko iščemo med Jurčičevo-Kersnikovo okvirno pripovedjo v Rokovnjačih in v noveli Samorastniki (Polonca: Nana). Sam pravi, da ima njegov roman Doberdob, ki ga je moral kar nekajkrat znova pisati, že romantično storijo.

Voranc se je rodil (1893) kmečkemu najemniku, sinu bajtarja izpod najbolj jugovzhodnega karavanškega vrha. Svoj sloj označuje v članku Položaj v Mežiški dolini (1920); to je proletariat posebne vrste in ti ljudje obdelujejo zemljo, kakor so jo obdelovali njihovi predniki pred 1848. letom, ko so bili odvisni od fevdalcev (ZD X, 60). V njegovem otroštvu se je družina kar sedemkrat preselila, kar je pisatelju ostalo v neprijetnem spominu.

V najzgodnejšem času odraščanja sta budili njegovo otroško domišljijo mati Marjeta in »neprava« babica Elizabeta, pripovedovalki ljudskega izročila, pravljic in raznovrstnih pripovedi; mati je rada prebiralala storije in pesmi iz Domačega prijatelja in Mohorjeve knjige (ZD III, IX).¹ Pisateljeva mati si je v stiski, kot bivša kmečka hčerka premožnejšega srednjega kmeta v vzhodnem koroškem hribovskem okolišu, pomagala z vero, predvsem pa s pripovedmi iz vaše zgodovine svojega sloja, z izročilom o usodah kmečkih dvorov, z ohranjanjem kmečkega elitizma in z branjem domačega leposlovja (Nebeški sejem, Listnica uredništva). Še preden je Voranc začel hoditi v šolo, je bil očetu pri oranju za gonjača, potem je postal pastir, z desetim letom volar, kravar, dokler ni začel opravljati vseh hlevskih del pri živini. Iz dneva v dan je doživljal očetove robotosti, od besedišča in naprej, našel v njegovih samogovorih presojanje dobrega in zlega, predvsem osrediščenost na zemljo, na željo po posedovanju le-te. Z bratci je na očetovo zahtevo ob ujmah, ki so ogrožale posejano žito, z gorečo zavzetostjo in molitvijo izprošal milost pri bogu. Skoraj po desetletju razlaga bratu (1938), o odtrganosti od zemlje, v katero je po njegovem mnenju zakoreninjen po svojem bistvu. Svoja politična in nazorska stališča je prevzemal najprej pri očetu. Za njim je prebiral tednik Mir, glasilo političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem.

»Moj oče je bil slovenski nacionalist in zato sem že od prve mladosti tudi jaz bil tak. Zgodaj je ta moja karakteristika dobila močan prizvok socialno-revolucionarne črte« (1939). Ob očetu sta imela veljavo, tako v domačih vaseh, kakor pri pokrajinskem vodstvu, kot stebra slovenske politike še oba pisateljeva strica. Najstarejši Martin, ki je pisatelju celo zapustil zbirko Mohorjevih knjig, se je izkazal v svoji tesarski obrti in kot načelnik Krajevnega šolskega sveta. Drugi je bil Lenart, dolgoletni občinski odbornik, izvoljen na slovenski listi, lastnik dveh srednjih kmečkih posestev, mecen farne cerkve pri obnovi notranje opreme, član krajevnega knjižničnega in hranilničnega odbora, ki je postal literarni lik v pisateljevih črticah, novelah in v romanu Jamnica.

Utravistične dvojezične dvorazredne osnovne šole – začel jo je leto pred začetkom stoletja – ni vzljudil. Med učitelji omenja Slovenca Aicholzerja in Močnika, pa Nemca Pinterja. Svoje potepanje po slovenskem obrobju opisuje kot dobro šolo, šolske knjige brata gimnazijalca kot pomoč pri izobraževanju, omenja pa tudi nekajmesečna zadružna tečaja v Ljubljani in na Dunaju, kjer mu je bilo v nadlego predvsem računstvo. Vse drugo,

¹ W. Kayser, Das sprachliche Kunstwerk, 1973, str. 57.

predvsem njegovo berilo – od Mohorjevih knjig, Domačega prijatelja, Mira, sodi v širše območje njegovega samouštva. Poznal je tudi Cankarjevo leposlovje in dela ruskih realistov Tolstoja, Dostojevskega in Gorkega. O tem, kako bi bilo, če bi Voranec poslali v srednjo šolo, razmišlja Lojz Kuhar (1957) v pismu bratu Gustlju. Verjetno gre za prizadetost prvorojenca, ko je odšel v mestno šolo njegov mlajši brat, njemu pa ni preostalo drugega, kakor prezgodnje delo bajtarskega otroka, življenje v hlevu, in kot je povedal: »Moja šola so sekira, koš in gnojne vile, pišem in vadim se le kadar imam čas« (1911). Nasprotje med materjo in očetom, ki je ob prvi natisnjeni črtici rekla nekaj nedoločnega: »... je pač taka stvar,« je bilo v očetovem odporu do nekmetškega dela, češ, da si s kracljanjem ne bo mogel služiti kruha (Listnica uredništva).

Za pisateljski začetek označuje opis zagate gozdnih delavcev, ki morajo v tujino, pa strnjnost in globlje proniknjenje v človekove slabosti s sliko smrti dveh pijancev – Petkov Cenc. Voranec pravi, da je začel pisati pod vplivom branja in zgodaj (strastno je bral, knjige je jemal tudi na pašo). Kot štirinajstleten je napisal dolgo pravljico povest, besedilo je izgubil; pod svoje prvence se je podpisoval najprej s sošolčevim imenom. Sam pravi, da je odgojen v preranem trpljenju, postajal zakrknjen, malodušen, boječ, sovražen vsemu okoli sebe (Borba). Uredniku srednješolske revije, kamor je poslal prispevek, se je opravičeval, da se je napačno predstavil in da je v resnici neuk kmetski delavec. Kmalu se je zavedel svojega pisateljskega daru in se srečal z dvojnostjo pisateljske usode, ki mu je porinila pero v roke, s hvalo in zavračanjem hkrati. Priznaval je svoj osebni nemir (M. Kramberger, Prežihova stiska, 1972). Zbudil je pozornost pri urednici DP Kvedrovi, ki je prevedla njegovo črtico Iz našega življenja II v nemščino, in ga v biografski predstavitvi označila za majhnega Gorkega. Po prvih natisnjenih poizkusih je vzbudil zanimanje rojaka dr. Franca Kotnika, pa Ivana Albrehta, tudi ta ga primerja z Gorkim, medtem ko naj bi urednik MD Podgorca zavrnil poslani črtici. Pot po slovenskem obrobju in nekajmesečno potepanje med priložnostnimi in brezposelnimi delavci sta pomnožila in motivno obogatila njegovo dotedanje opisovanje kmečke domače snovi. Sledila je Ljubljana, slovensko središče in nastop z novelo v LZ, in nato Dunaj z možnostmi širšega splošnega razgleda. Vorančev razvoj pretrga prva svetovna vojna, napiše črtici z novo vojno snovjo (1915). Pri primerjavi s potepuškiimi, bosjaškimi črticami Gorkega in njegovim optimizmom opozarja A. Slodnjak na Vorančev pesimizem. Motiv hlapca Jerneja in tudi obravnavanje motivov in snovi iz življenja kmečkih hlapcev se izpričuje anti-cankarjansko, že kar naturalistično. Sam omenja Franu Albrehtu, da bi mogoče res lahko postal pripovedni pisec, če ga ne bi uničila vojna in ga vrnitev v Jugoslavijo ne bi zatem spravila na tla v čisto malodušje, v vsakdanost in revščino domače oštarijske politike. V ta čas padajo koroški boji, plebiscit in vrsta opredelitev Lovra Kuharja, tudi zametki plebiscitnega romana. Ob vzponu slovenskega pripovedništva med obema vojnoma, ki ga je vzpodbudilo propadanje agrarne družbe pri nas in se je kazalo v krizi slovenske vasi, pomislimo na možnosti socialno realistične zasnove. Bralce je izobraževal tudi širši izbor prevodne literature iz samih vrhnjih dosežkov (Zadravec). Pronikanje v dela in življenje pisatelja Prežihovega kova nam pokaže več plasti, prepletanje doživetij v zakladnici pisateljske umetnosti, njegovega posebnega zanimanja, in občutljivosti. Preživeto se ohranja in dobiva posebne oblike ob soudeležbi novega – ob delu, kmečkem, hlapčevem življenju v hlevu. Čedalje večji je delež drugega okolja, oglašajo se napetosti, razdvojenost, in zatrtost – narodnostna, jezikovno utrakvistična v šoli, politična. Neskladje, ki ga ne more poravnati in ko še verjame, da je v tej obliki mogoče delati za našo stvar (M. Klopčiču, 1925). Ob prvem »nastopu« se ni mogel uveljaviti kot pripovednik vse do konca tridesetih let, ko se je ekspresionizem v našem slovstvu nazadnje preživel... kriza slovenske vasi je terjala jasen odpor ...» (Slodnjak, 1968). Pisateljska pot v majhni jezi-

kovni in narodni skupnosti ima pač še posebne ovire, docela svoje; razumljivo, da jih ob prostoru določa še čas. V Prežihovem primeru najprej leta tik pred začetkom dvajsetega stoletja, nekajkratna obrobnost, na primer etnične skupnosti (Randgruppe). Če omenimo samo začetni vzpon iz koroškega hribovskega kmečkega narečja, kjer se je oblikovala materinščina, osnovno utrakvistično dvorazrednico, vse ob skromnem berilu preprostemu ljudstvu namenjenega mesečnika, pa narodnoobrambno usmerjenega tednika. Pisatelj pojasnjuje »nisem znal niti slovenski niti nemški« (1946).

Prežih in ljudsko izročilo

Le-to je eno izmed temeljev Prežihove proze. Govorimo o simbolni rabi drobcev, sestavin, ki sodijo v območje etnografije in tovrstne etnologije vse od izrazja, pripovedi v izobraženem zapisu pogovornega mežiškega narečja in drugih regionalnih barvitosti. Kritič Josip Vidmar je v uvodni besedi samorastniške zbirke zapisal:

«...se ti zazdi, da si spoznal spomin cele pokrajine..., da slišiš za avtorjevimi besedami glasove starodavnega ljudskega izročila, ki sega v minule dobe, malodane v patriarhalne čase, in življenjska skušnjava ter modrost starih rodov šepeta svoje misli med misli pisatelja. To je neizčrpni in neumrljivi spomin celega rodu, spomin, ki more živeti samo v človeku take mere... Ta pripovedni način je prava in čista epska plastika, ki bi v zvezi z monumentalno naravo tega pisatelja, z bogastvom ljudskega izročila v njem lahko ustvarila, ki bi nam morala ustvariti naš kmečki epos, veliki tekst našega ljudstva» (januar, 1940). – Ob svojem prvem nastopu (Povesti, 1925) je bil »skoraj neopažen folklorni in žanrski pripovednik iz južnovzhodne Koroške«, piše (1968) prof. Anton Slodnjak, češ, da mu je uspela proti Hamsunovem romanu *Blagoslov zemlje* z novelo a hkrati z genetsko skico rodu, *Boj na požiravniku*, sinteza folklornih in realističnih prvin in tako je ustvaril svojo tezo (Proza Prežihovega Voranca. Jis, 1968, 3). Gre za celo vrsto prvin socialne realistične naravnave, vendar pa smo tukaj pozorni na opozorilo literarnega zgodovinarja, da »v tridesetih letih tega niso opazili niti kritiki niti bralci«. Urednik *Sodobnosti* Ferdo Kozak je celo črtal tipično koroški motiv /žalik žen/ iz teksta, češ da ta ni realističen. Kritiko samorastniške zbirke (glej ZD II, opombe) je zaposlovala bodisi prevratna tendenčnost bodisi socialna kritičnost, omenjajo pa pisateljevo regionalno koroško izhodišče. Posebnost našega pregleda pa je percepcija, ki jo je bil in je tega še deležen obravnavani pisatelj. Že na začetkih, saj tako sam piše, so si eni v domačih vaseh želeli in drugi odklanjali, če jih je opisal in omenjal, kar z njihovimi imeni. Že tistikrat se je v njem izražal, oglašal dvom v pisateljsko nemirno zavzetost (Iz našega življenja, ZD I.). Dosedanji razgled po virih zgodnje rasti kmečkega fanta Lovra Kuharja je vsestrano predstavil Jože Koruza z izvirnimi preučitvami pisateljevega odnosa do ljudske tradicije, posebej ljudske pesmi, dramatike in koroškega bukovištva z objavami prispevkov v revijalnem tisku (Sr 1976, Jis 1982, Korf 1974, 1976). Odnos do Prežihove proze se je izoblikoval šele v obdobju po izidu glavnine njegovih del, z začetki novih literarnozgodovinskih preučevanj, ki jih je v skupini mlajših raziskovalcev pobudila in vodila prof. Marja Boršnikova in nastopila s širše zastavljenim Prežihovim zbornikom (1957). Odtlej se odpira razprava o osnovah pisateljevega pisanja, ki je v območju pisateljevega sloga razširila vodenje o njegovih vsebinah in njihovih izvirstnostih. Naj naštejemo Marjana Krambergerja študijo *Problem kmetstva v Prežihovih novelah* (1957/1959), *Zbrana dela v znanstveno kritični izdaji* (1962-1990), Franca Zadravca, *Groteska v Prežihovi prozi*, SR 1974, 2, prispevke v *Koroškem fužinarju* (1966-70) M. Lorencijeve in M. Kolarjeve in zbornikih (1983 in 1993) Marije Kolar, *Komparacija v Prežihovi novelistiki*, Alenka Šivic-Dular, *O osebnih imenih in priimkih v Požganici*, Zinka Zorko, *Dialektizmi v Prežihovem romanu Jamnica in Marjan Štrancar*, Prežihov Voranc v šolskih berilih. Naposled kaže

omeniti večdesetletno zapisovanje mladih izobražencev – bodisi imen domačij, sosesk v Mežiški dolini, pa narečnega besedja, hkrati z nekaj prispevki, objavljenimi v Koroškem fužinarju, med njimi Marije Lorencijeve, Narečne posebnosti v Prežihovi Požganici (1966, 4), Marije Kolar, Prežihov slog v noveli Greh na odoru (1970, 1) in Ljudmile Cvetek, Kozakova lektura novele Greh na odoru (1968). Razumljivo, da le-to ne bi bilo mogoče, če ne bi ob posameznikih bilo ustanov, visokega jezikovnega in književnoteoretskega izobraževanja. Tudi gimnazije na Ravnah in razumevanja vse širše koroško-štajerske obmejne skupnosti. Že sama krajina ima nekaj družbenih značilnosti, ki jih izpričujejo zgodovinski, socialni, in tudi etnično mejni kazalci, zadevajoči okoliščine pisateljevega rojstnega kraja. Po analizi Prežihovega pojmovanja ljudske tradicije (Jože Koruza, SR 1976, 83-101) v zvezi z obravnavo pisateljevega predavanja za slovensko pisateljsko društvo in članka za revijo Novi svet (glej ponatise in opombe v ZD X) opozarja Koruza posebej na razlike med pojmovanjem Prežiha in Gorkega, omenja različni družbeni kontekst, pa bukovištvo na Slovenskem in vpliv Franca Kotnika na pisatelja – upoštevanje estetske vrednosti in narodnoohranjevalni vidik z zgledi ljudske tradicije; od bukovištva do individualnih pevcev, pa ljudske Mohorjeve knjige, kar vse je pomenilo Vorancu neke vrste uporabno vrednost, kot topos, simbol, oblikovalni model. V ljudski povesti Valentina Slemenika preberemo (MD 1877, str. 6 in 7), da »o polnoči, tako pravijo, tuli vihar najraje po tem jezeru (Vrbskem) in čuje se iz globočine donenje, kakor žalostna pesem zvonov«. In spet pisatelj zasliši zvonove pogreznjenega mesta, ko zvone Lovru Kuharju rodovi (1931) koroških Slovencev (Če Zila noj Drava nazaj potačo..., ZD X, str. 79) ali celo v epilogu Samorastnikov (ZD II, 225).

Pri pisatelju samouku se najbrž v intenzivnejši meri srečujemo z vsebinami, ki izpričujejo tisto, kar naj spravimo v nadregionalni idiom etnično slovenskega kmečkega sloja (o tem glej v prispevku Karantanski rod, Srce in oko, 1993/45) in pa zadevajočih narodopisnih in folklorujočih pobud, folklorno romantičnih (M. Kramberger, Problem kmetstva v Prežihovih novelah, Pazljivejša branja, 1975; F. Zadavec, Groteska v Prežihovi prozi, SR 1974/2). Prežihova duhovna dediščina ima globlje vraščene korenine in pisatelj je pri posegih lektorjev prav zavzeto branil sleherni drobec v besedilih narečnega izvora (glej pojasnila Božidarja Borka, ki je sodeloval s Prežihom pri natisu Jamnice): »Prežih je bil kljub jezikovnim pomanjkljivostim (slovnica, pravopis) dober stilist... imel bogato besedišče in pristen čut za ljudsko frazeologijo ... včasih je celo odločno ugovarjal, češ, da jezikovna korektura jemlje njegovim spisom njihov pravi značaj« (ZD VII, 407).

Pobud za pisanje, brez bojzani, da bi pisatelju naprtili le mesto nekakšnega registra-torja ljudskega izraza, je kar nekaj. Nikakor ni nameraval oživljati s svojo folkloro kakršnih koli okamenin, boginja Atena se je le nam zdela nenavadna. Literarni zgodovinarji so izsledili, da je v Borbi že okoli dvajsetih let napisal nekaj hudo neposrednih sporočil o samem sebi, o svojih najbližjih, o očetu na primer, značilnih in pojasnjevalnih, odkod hude besede, grobijanski izrazi, nizke besede. Sledil je Vodnjak, novelo je sam prištel v zbirko samorastniških novel, le da se je, tako je zapisal (1938), tistikrat (1925) nategoval z neko blazirano, prisiljeno slovenščino (ZD XI). Z Bojem na požiralniku je drugič nastopil pred domačo javnostjo s psevdonimom karantanske narave in jedrnatim nakopičenjem metafor, epitetonov in eno samo hudo groteskno podobo kajžarjevega boja z zemljo, s pošastjo.

Rekli bi, da je to bil antropomorfizem z veliko začetnico, a vseskozi pa je zamenjal običajno pripoved s posebnimi označitvami, s prenosom označitev, uporabljanih za druga živa bitja.

Velik del tega slovarja srečamo še danes v narečnih zapisih, objavljenih v Koroškem fužinarju (Domače besiede, Št/ k mornjemo) in v drugih prispevkih (Marija Osolnik

Suhodolčanova, Rečenice iz kmečkega življenja, Korf 1953) in drugih domačih sodelavcev. Osojnik-Suhodolčanova si je zapisala: Ma tejk otrok, da jih do devetih komaj na sonce znosi. T'ma me je posilva. Kašta bo zvrгла. (Rečenice) V Domače besiede, navaja jo: dov čriediti = vrstiti se. Domače narečje mu je pomenilo vir besedja, a tudi podob, nagnjenost celo h grotesknemu oblikovanju, vse do fantastike v resničnosti in narobe, vseh vrst premaknjenih predstav in stopenj; s tem pa pisatelju ne mislimo odreči kar največjih ustvarjalnih razsežnosti. Njegovo groteskno občutje obseže vse od čudenja, najosnovnejših zaznav do odprte pisateljske demonstracije, in ponekod včasih celo še nestrpnih klicev. Izjemoma bi na obrobju pomislili na posreden poudarek kmečki prvinskosti in naturnosti (Kramberger, 77), a je vse to stran od hvalnic »kvi in tlu«. Ob označenih sestavinah Prežihovih izvorov ljudske, lokalne povednosti naj omenimo še druge neliterarne sestavine, kakor so to opisi kmečke materialne kulture (dimnica) ali pa običajev, skupinskega dela (steljeraje) in drugih oblik druženja. Najbrž kaže pomisliti na pisateljevo približevanje kmetu, katerega opisovalec je bil. Marija Makarovič je zapisala, da »Prežihova umetniška resnica o ljudeh izjemno realistično ustreza tudi dejanskim strokovnim etnološkim ugotovitvam.« Prispevek na znanstvenem posvetu v Ravnah na Koroškem (1983, glej še monografsko delo avtorice Strojna in Strojanci, Lj., 1982, 336). Nekaj k ilustraciji razloga tovrstnega pisanja nam omogočajo tudi podatki v zvezi z genezo del. Pisatelj npr. že 1913. leta natančno opisuje tako domačijo, kjer se zbirajo k steljeraji, pa tudi to skupinsko delo (ZD II, Dodatek in ZD XI, 15). Pisateljevo zanimanje tako za lokalno zgodovino pa etnologijo glej posebej v opombah k pripravi na pisanje romana Pristrah (ZD, 313–347). – Novejši pregledi in raziskovanja, posebej še pisateljevega sloga, so se ustavljali tudi ob tezi njegovega kmečkega romantizma (Štih, Pirjevec – nenatisnjena razprava, 1952), predvsem pa ob znatnih posegih urednika Prežihovih del Ferda Kozaka. Mnogi preučevalci so se ustavljali ob Kozakovem pojasnjevanju, da je izčrtal tako imenovane »romantične vrinke: Žalik žene« (Marja Boršnik, Sodelovanje Ferda Kozaka s Prežihovim Vorancem, PrZ, 25). Ne gre le zato, da bi prevzeli razlago Šalamun-Biedrzycke, pač simbolno in večrazsežnostno, niti Krambergerja, da je tako prišlo do očiščenja relikta mistike (Katarina Šalamun-Biedrzycka, Prežihov Voranc in njegov načrt »predstavitev junaka«, SRL 1986/3, Marjan Kramberger, op. cit., 66), temveč za naše mnenje, da so posegi v njegova besedila pisatelja prizadeli. Žalik žene pa so nastopile v Požganici (ZD, VI, 385). Pisatelj zasebno takole piše bratu Avgustu: »... sem jaz popolnoma pozabil na kajenje po stari šegi na sveti večer. Te stare lepe šege se bomo mi držali, ker smo tako videli pri našem očetu. Drugič to ne bo več izostalo.« (1946, ZD XII, 49) – O tem, da novejši tehnološki in sploh družbeni razvoj odteguje bralcu razumevanje za nekdanjega bornega hribovskega obdelovalca zemlje, je govoril prof. Slodnjak že pred desetletjem. Dvom se je ob omejitvi na kmečko snov oglašal še prej (Herbert Grün), a kljub padcu kmetijstva na precej pod deset odstotkov, se zdi, da dosežena stopnja in bilančnosti pisateljevega velikega sklepanja zaradi nadarjene izpovednosti hrani v sebi še nekaj več kot občasnost njegovega sporočila, morebiti prav zaradi tega, ker je izhajal iz ljudske sporočilnosti.

Summary

On the Ethnographic Elements in the Prose of Prežihov Voranc

Anton Slodnjak and Anton Ocvirk, two respected Slovene literary historians, rank Prežihov Voranc (real name: Lovro Kuhar) as the top Slovene writer of the socially critical new realism. Even critics who do not espouse his political views do not deny his talent.

Although his topics and approach are realistic, there is no lack of folk and romantic elements in his work. From an early age he shows interest in collecting folk material, imitating in his early works the tradition of folk "evening" tales and using a wealth of folk elements in his prose.

Born into a family of poor farmers, his personality was shaped by his mother's and grandmother's stories about toiling for rich farmers, and his father's national consciousness and defiant social and political views. His first mentor was the writer Zofka Kvedrova, editor of the *Family Friend* (*Domači prijatelj*). He supplements his modest formal education by reading any books he can get: the short stories of Ivan Cankar, the works of Russian realists. His younger brother, who attends high school, leaves him his books. After the publication of his first works in the *Family Friend*, he gets strong reader reactions. As a restless young man, he travels to Trieste and Gorizia, a good school for him: there he discovers a world of homeless and jobless people, of deep pessimism. This world as well as World War I soon afterwards give new material to the budding writer. He returns home and starts working as a communist organizer in his native valley. He also sees writing as a way of expressing his political views. However, his anthology, "Stories" (1925), is hardly noticed. Politically persecuted, he opts for exile; he spends a decade travelling all over Europe as a communist activist, writing his protest against the "blessing of the land" (*Hamsun*), describing it as the curse of the land.

In an introduction to his anthology, Josip Vidmar praises his authentic description of the land and the ancient folk heritage. Besides his social criticism, his defiance, this is what intrigued most reviewers: his ethnographic approach, including his use of the local dialect and his choice of pseudonym. However, none of them noticed that Voranc's myth about the *žalke žene* (fairies who torture any man who falls in love with them) had been toned down.

New studies draw a clearer picture of Voranc's attitude toward folk tradition (J. Koruza), poetry, self-made Carinthian writers. In 1957 Marja Boršnik spurred broader research. Since then a number of researchers (Kramberger, Zadavec, Cvetkova) have studied his style. Younger researchers (Lorenci, Kolar, Šivic-Dular, Zorko) have covered a wide range of topics - from recording dialectal words and expressions to listing the traditional names of farms.

Ethnographic elements in Voranc's works range all the way from the use of dialect words, phrases and sayings to a portrayal of community activities and mutual aid and the description of elements of material culture (such as the "dimnica", the main room in a Carinthian farm house). His knowledge of sociology prevented Voranc from drifting into a "native" idyll and a praise to "blood and soil". In a world in which political and social conditions have radically changed, part of Voranc's appeal to the modern reader might be in his folk, ethnographic approach.